

Samasoolised paarid, Euroopa Liidu kodanike vaba liikumine, ränne ja varjupaik

Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas [...] seksuaalse sättumuse tõttu.

Igal liidu kodanikul on õigus liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada.

Varjupaigaõigus tagatakse [...]

Igähel on õigus sellele, et austataks tema [...] perekonnaelu [...].

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (artiklid 21, 45, 18, 7)

Kas samasoolise paari üks partneritest saab siirduda teise partneri juurde teise liikmesriiki?

Isikul, kes tahab siirduda Euroopa Liidu liikmesriiki kas teisest liikmesriigist või väljastpoolt Euroopa Liitu, on sageli õigus kaasa võtta abikaasa. Samasoolistel paaridel seda õigust aga alati ei ole, isegi kui nad on oma kooselu registreerinud või abielus. See, kas lubada ja tunnustada samasooliste abielu või kooselu, on liikmesriigi (ja mitte Euroopa Liidu) otsustada.

Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõike 2 alusel peavad liikmesriigid Euroopa Liidu õiguse kohaldamisel austama põhiõigusi, sealhulgas seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise keeldu. See tähendab, et kuigi Euroopa Liidu õigus ei kohusta liikmesriike samasooliste partnerlusi või abielusid lubama ega tunnustama, kohustab see liikmesriike kohtlema Euroopa Liidu õiguse (sh vaba liikumist, rännet ja varjupaika käsitleva õiguse) kohaldamisel samasoolisi paare vastassooliste paaridega võrdselt.

Samasooliste paaride õigused sõltuvad nende suhtest liikmesriikidega. Euroopa Liidu õiguse alusel on inimesed jagatud kolme kategooriasse: teise liikmesriiki siirduvad Euroopa Liidu kodanikud, kolmandate riikide kodanikud ja rahvusvahelist kaitset taotlevad isikud.

A. Euroopa Liidu kodanikud

Vaba liikumise direktiivi 2004/38/EÜ alusel on Euroopa Liidu kodanikul õigus teatavatel tingimustel Euroopa Liidu sees koos abikaasaga liikuda ja elada. Kui vastuvõttev liikmesriik kohtleb registreeritud kooselu abieluga võrdsena, on registreeritud partneritel direktiivi alusel samad õigused kui abikaasadel.

Kodanikul on õigus viibida teises liikmesriigis kuni kolm kuud. Kui kodanik tahab seal viibida kauem, peab ta olema **töötaja, üliõpilane või iseseisvalt toimetulev isik**. Kodanik saab vastuvõtvasse liikmesriiki elama minnes oma abikaasa kaasa võtta isegi juhul, kui too ei kuulu ühtegi eelnimetatud kategooriasse. Kui aga vastuvõttev liikmesriik samasooliste abielu või kooselu ei tunnusta, on sellisel isikul õigus oma partneriga kaasa minna ainult juhul, kui ta kuulub ise ühte nendest kategooriatest.

Kodanik, kellel on samasooline partner ja kes tahab elada teises Euroopa Liidu liikmesriigis, võib leida end ühest kolmest alljärgnevast olukorrast.

1. Abielu. Kui paar on abiellunud oma päritoluliikmesriigis ja vastuvõttev liikmesriik tunnustab samasooliste abielu, on isikul vaba liikumise direktiivi alusel abikaasana õigus oma partneriga kaasa minna. Praegu on samasooliste abielu seadustatud Belgias, Madalmaades, Hispaanias ja Rootsis. Samasooliste abielu kehtivust

ei tunnusta aga vähemalt 11 liikmesriiki (Eesti, Kreeka, Iirimaa, Itaalia, Läti, Leedu, Malta, Poola, Portugal, Slovakkia, Sloveenia). Nendes riikides samasoolisi abikaasasid abikaasadena ilmselt ei tunnustata.

2. Registreeritud kooselu. Kui paar on oma kooselu registreerinud päritoluliikmesriigis, ei pruugi isikul olla võimalik oma partneriga vastuvõtvasse liikmesriiki abikaasana kaasa minna. See sõltub aga sellest, kuidas vastuvõttev liikmesriik registreeritud kooselu käsitleb.

a. Vaba liikumise direktiivis sätestatakse, et kui vastuvõtva liikmesriigi õiguses käsitatakse registreeritud kooselu abieluga võrdsena, on isikul õigus oma partneriga abikaasana kaasa minna. Registreeritud kooselu tunnustavad abieluga võrdsena 6 liikmesriiki (Tšehhi Vabariik, Taani, Soome, Ungari, Rumeenia, Ühendkuningriik).

b. Kui vastuvõttev liikmesriik ei tunnusta registreeritud kooselu abieluga võrdsena, kehtivad paari suhtes püsisuhtes olevate registreerimata (faktiliste) partnerite eeskirjad. Euroopa Liidu õigus ei kohusta liikmesriike registreeritud kooselu lubama ega tunnustama.

3. Registreerimata (faktiline) kooselu. Kui vastuvõttev liikmesriik ei tunnusta samasooliste abielusid ega kooselu või paar lihtsalt ei ole oma suhet vormistanud, kehtivad nende suhtes registreerimata kooselu eeskirjad. Registreerimata partneril ei ole oma partneriga kaasaminekuks samasugust õigust kui abikaasal. Selle asemel kohustatakse liikmesriike vaba liikumise direktiiviga hõlbustama püsisuhtes olevate registreerimata partnerite riiki sisenemist ja seal elamist. See kehtib samaväärselt nii samasooliste kui ka vastassoost paaride kohta. See eeskiri ei ole nii selge kui abikaasa konkreetne õigus oma partneriga kaasa minna ja sellised paarid peavad tõendama, et nende suhe on püsiv.

B. Kolmandate riikide kodanikud

Perekonna taasühinemise direktiivi 2003/86/EÜ kohaldatakse juhul, kui mõlemad isikud on kolmanda riigi kodanikud (ei ole liikmesriigi ega Euroopa Liidu kodanikud). Perekonna taasühinemise direktiiviga võimaldatakse kolmandate riikide kodanikel ühineda liikmesriigi territooriumil seaduslikult elavate kolmandate riikide kodanikega. Liikmesriikidel ei ole aga selgesõnalist kohustust laiendada seda õigust samasooliste registreeritud (või registreerimata) kooselule.

C. Rahvusvahelist kaitset taotlevad isikud

Pagulase staatuse andmise miinimumnõuete direktiivis 2004/83/EÜ sätestatakse tingimused, mille korral liikmesriigid peaksid kolmandate riikide kodanikele pakkuma varjupaika või rahvusvahelist kaitset. Sellisest kaitsest on kasu isikutel, kes on oma päritoluriigis tagakiusamise ohus (ka seksuaalse sättumuse tõttu). Liikmesriikidel on õigus valida, kas võimaldada samasoolisel partneril ühineda partneriga, kellele kaitset pakutakse. Seda võimaldavad teatavatel tingimustel 9 liikmesriiki (Belgia, Tšehhi Vabariik, Taani, Saksamaa, Soome, Luksemburg, Madalmaad, Hispaania, Ühendkuningriik). Seda ei võimalda 14 liikmesriiki ja 4 liikmesriigis on olukord ebaselge.

Teabeleht põhineb aruandel „Homofobia ja diskrimineerimine seksuaalse sättumuse alusel Euroopa Liidu liikmesriikides: I osa – õiguslik analüüs“, mille Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) avaldas 2008. aasta juunis.

Aruande täistekst on FRA veebilehel <http://fra.europa.eu>.
Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti kõiki väljaandeid saab tellida ameti veebilehe kaudu tasuta.

Küsimuste tekkimisel käesoleva tõlke kohta kasutage palun ingliskeelset versiooni, mis on selle dokumendi algvariant ja ametlik versioon.